

Mitologija auga iš sielos

Su mitologu Dainiumi RAZAUSKU
kalbasi Dalia RASTENIENĖ

*Kartą pasakojai, kad, supratęs, jog netikėtai pas-
kaitą skaitysi moksleiviams, o ne studentams, išsi-
gandai, ar sutrikai... Kodėl?*

Studentai – irgi ne pats geriausias atvejis... nes jų yra įvairių – nelygūs jie suvokimu, apsiskaitymu. Geriausia paskaitas skaityti kolegoms, tyrinėtojams arba bent jau savanoriškai mitologija besidomin- tiems žmonėms. Tada pasakyta mintis patenka į tam tikrą dirvą, kurioje ji gali būti iš karto įvertinta: žmonės arba pritaria – a, taip, taip, žinom... arba kelia klausimą. Jeigu žmogui sakai mintį, o jis net sąvokų nesupranta, nežino konteksto, apie ką kal- bi? Kaip pavyzdį galima būtų paminėti fiziką, mate- matiką, chemiją, – paskaitininkas vartoja tokias są- vokas kaip valentingumas, kietų kūnų mechanika, diferencialas... žmonės karmo ausimis, nes nežino, ką tai reiškia. Vadinasi, reikia iš pradžių aiškinti są- vokas, terminus, nes kitaip auditorija žiūrės į tave išpūtusi akis ir matysi, jog ji nieko nesupranta... ir negalės išsakyti savo minčių. Žinoma, gali nesi- skaityti su ja – kažką ji išgirs, bet tas „kažkas“ tikrai nebus tai, ką norėjai pasakyti. Iš karto turi nusileisti į kitą lygmenį ir kalbėti paprastus, tarsi ir savaime suprantamus dalykus. Tas „savaime“ reiškia – be papildomų specialios srities žinių. Tai keičia kalbė- jimo būdą. Nesakau, kad tai neįmanoma, tai netgi savotiškas savo paties suvokimo išbandymas: ar

gali iš savo srities pasakyti kažką svarbaus nevar- todamas specialių sąvokų, nesiremdamas į jokių sa- vaime suprantamą žinojimą, tiesiog pasakyti pačią esmę, minties branduolį paprasta kalba. Tai – di- delis išbandymas, nes tada reikia turėti viduje la- bai išgrynintą žinojimą, o tai sunkiau negu kalbėti įprastais terminais.

*Dabar mokykloms sudarytos galimybės kvieštis
mokslininkus skaityti specialius kursus. Įsivaizduok,
kad tai – Tu. Ką per pirmos pamokos 45 minutes
pasakytum svarbiausio, esmingiausio apie mūsų
mitologiją?*

Į šį klausimą atsakyti galėtų tik patirtis. Reikėtų paskaityti bent dešimt paskaitų, kad pamatytum, kurios tavo mintys krenta tarsi sėklos į dirvą, o ku- rios tik tuščiai virpina orą. Tada ir suprastum, ką ir kaip reikia pasakyti. Bet paspėlioti, aišku, galima, nes mitologija, kaip ir bet kuris kitas mokslas, pra- dedamas aiškinti nuo pačių bendriausių dalykų. Mitologija taip pat remiasi į bendražmogiškus da- lykus ir iš jų savo šaknimis kyla. Tiesą sakant, rei- kėtų bandyti atvesti jaunuolius į tą žmogaus sielos vietą, iš kurios dygsta, auga mitologija. Pirmiausia, manyčiau, tai yra simbolio ir metaforos sąvokos. Pirmiausia reikėtų pradėti aiškinti, ką reiškia meta- fora, ką reiškia perkeltinė prasmė, mąstymas vaiz- diniais, ką reiškia vaizdiniai. Reikėtų aiškinti, kad galima kalbėti įvairiais sutartiniais ženklais. Mes štai sudedam žodį iš įvairių raidžių, tas žodis mums suprantamas, nes turi savo reikšmę, o vėliau įgyja

ir daugiau, papildomų reikšmių. Kaip kad poezijoje. Poetas sako: oi, man širdį skauda, arba – tu man širdį užgavai – tai pati suprantamiausia kalba apie meilę... Bet apie kokią širdį kalbama? Ar kas priėjo, trenkė į krūtinę ir širdį užgavo? Visai ne. Sakydami „širdis“, vartodami anatomicinį kūno organo pavadinimą, suteikiame jam perkeltinę reikšmę ir kalbame apie sielos būseną. Tai būtų toks pavyzdys. Visą mitologiją sudaro būtent perkeltinės reikšmės. Visa, kas pasakoma mitologijoje, – kiekvienas vaizdinys, kiekvienas veikėjas, kiekviena nupiešta situacija kalba ne apie šį materialų pasaulį, o apie vidinį sielos gyvenimą ir jo reiškinius. Man regis, tai yra pamatas, kurį perpratus, galima pradėti suprasti mitologiją. Poezija galbūt ir yra vienas iš tų slenkščių, kurį peržengus galima pradėti judėti į priekį. Ne be reikalo mitologai yra įsivedę tokią sąvoką kaip *mitopoetinis*. Kurį dėmenį pabrėši – mito ar poetinis, nesvarbu. Mitologija nuo poezijos tiesiog neatskiriama, kaip ir poezija nuo mitologijos. Senovės tradiciją dažniausiai pavadiname mitologija, nors apie ją sužinome iš senųjų poetų. Graikų mitologiją, pradedant Homeru, beveik be išimties mums perteikė poetai. Ne tik graikų, indų „Rigveda“, seniausias mitologijos šaltinis – taip pat poetinis tekstas. Šiais laikais mes pirmiausia pabrėžiame, kad tai yra poezija, pavienių gabių žmonių kūriniai. Bet poezijos turinys sudarytas iš metaforų ir simbolių, t.y. iš perkeltinių reikšmių. Norom nenorom poezijoje galime aptikti labai daug mitologijos, nors mes jos mitologija ir nevadiname. Kalbame kitais terminais: metafora, alegorija ir kitais. Galų gale jų jungtis neišvengiama – tai yra mitopoetinis mąstymas. Istorinė mitologijos ir poezijos sankaba galbūt visai neatsitiktinė, nes mitologija tiesiog gyvena poetinio mąstymo būdu. Tai šitaip – aiškinant, koks yra mitologinio mąstymo būdas, – galbūt būtų galima jaunuolius įvesti į mitologijos pasaulį, dar nekalbant konkrečiai nei apie mūsų, nei apie kitų tautų mitologiją.

Betgi dažniausiai su mitologija supažindinama visai iš kito galo: vardijami dievai ir deivės, jų funkcijos, pateikiamos interpretacijos, ką kuris mokslininkas apie tai mano, ką sako...

Mitologija irgi turi savo istoriją. Ji išsišakojusi į daug mokyklų, daug aiškinimų. Ne visi tyrinėtojai sutaria, tiesą sakant, ne visi ir supranta mitus. Galimas labai bukas, primityvus, sausas santykis su mitais. Pavyzdžiui, imkime visiems Europoje žinomą, atraminę graikų mitologiją. Išmokus graikų ir lotynų kalbas, galima susirinkti visus prieinamus šaltinius nuo seniausių laikų, daugybę tekstų, iš jų išrinkti, pavyzdžiui, viską, kas minima apie Dzeusą, tas ištraukas susidėlioti ir žiūrėti, o kas gi senovės Graikijoje buvo tas Dzeusas. Bet tai dar ne interpretacija, tai dar tik medžiagos rinkimas. Dalis tyrinėtojų ties tuo ir sustoja, tiesą sakant. Ta medžiaga mus yra pasiekusi, mes galime prie jos priėti, bet ne iš vidaus, o tarsi iš išorės. Tik bandydami priėti prie jos iš vidaus, mėgindami suvokti, kodėl gi žmogus sakytinėje tradicijoje, kai dar nė rašto nebuvo, kūrė tokias eiles, galime tikėtis suvokti, ką mitais norima pasakyti. Jos juk nebuvo kuriamos tuščioje vietoje, nebuvo vien tuščių vardų vardijimas. Klausantieji juk suprato, kas jiems norima pasakyti, pritarė arba nepritarė, vertino – laikė poetą genijumi arba nelaikė. Kai senajai tradicijai sukanka 2–3 tūkstančiai metų, ji tarsi pasensta, atsitolina, tada tyrinėtojas gali prie jos priėti iš išorės – pirmiausia suprasti, apie ką čia kalbama: susirinkti medžiagą, duomenis, susirūšiuoti pagal vardus. O tyrinėjimo tikslas būtų apčiuopti tas perkeltines reikšmes, kurios vestų prie tikrosios prasmės – apie ką gi iš tiesų tada buvo kalbama? Šiuo požiūriu tyrinėtojai ne visi lygūs. Vieni labiau orientuoti į šaltinius, jų gausinimą, peržiūrėjimą, tikslinimą, klasifikacijas, o kiti labiau nori ir geba interpretuoti. Iš lietuvių toks gabus interpretatorius buvo Algirdas Julius Greimas. Kai kas priekaištauja, kad jis per mažai lietuvių religijos ir mitologijos šaltinių naudojo, bet kaip interpretatorius jis yra pirmeivis. Drąsiai ir dažnai pagrįstai interpretuodamas, senovės mitus jis atveria juos supratimui, nuo išorės parveda žmogų į vidų, parodo, kad mitai turi prasmę ir kad tą prasmę galima suprasti.

Ar galime mes kalbėti apie baltų mitologijas pasikirai? Ar jos tam pakankamos?

Tai priklauso nuo tyrinėtojo pasirinkto akiračio. Suprantama, galima dirbtinai laikinai atskirti prūsų, latvių ir lietuvių mitologijas, bet neišvengiamai mums kris į akis tai, kad daugybės minimų dievų vardai jose sutampa. Pavyzdžiui, Perkūną, Dievą, Laumę, Laimę turi ir prūsai, ir latviai, ir lietuviai. Kiti dievai skiriasi. Štai prūsai turi Patrimpą, lietuviai neturi. Latviai turi Auseklį, lietuviai ne. Bet ir pačioj Lietuvoj yra skirtumų. Rytų Lietuvoje daugiau minimas Aitvaras, Vakarų Lietuvoje jo vietoje – Kaukas. Tai nereiškia, kad turime pavieniui tyrinėti Rytų ir Vakarų Lietuvos mitus. Atvirkščiai, atsižvelgdami į skirtumus, šaltinius pildydami kitos Lietuvos dalies, latvių, prūsų medžiaga, geriau suprasime ir atskirai tyrinėjamą objektą. Tarkim, kalbėti apie lietuvių mitologiją atsižvelgiant į latvių ir prūsų mitologijas yra daug protingiau negu jas ignoruoti. Taigi tyrinėti atskirai galima, bet kitų ignoruoti nepatartina. Šitą klausimą būtų galima plėsti: ne tik būtina atsižvelgti į visas baltus sudariusias tautas – prūsus, latvius ir lietuvius; dar toliau – galima įtraukti ir slavus, galima kalbėti apie tuos tolimus laikus, kuriais mokslininkai randa buvus baltų-slavų vienybę. Nors *baltų-slavų* terminas veikiau techninis, o koks iš tikrųjų santykis tarp baltų ir slavų – jau atskiras klausimas. O štai mitologijoje tikrai yra panašumų. Baltai turi Perkūną, slavai – Peruną. Žodis tos pat šaknies, jų funkcijos tokios pat, iš esmės – tai tas pats dievas. Lietuviai ir latviai turi Velnią, slavai – Velesą, Volosą, irgi tos pat šaknies ir panašių funkcijų. Bendrumų mažiau nei tarp baltų tautų, bet yra. Galima pažvelgti dar plačiau – į indoeuropiečių mitologiją. Žinoma, bendrumų bus dar mažiau, bet pakankamai daug, kad būtų verta atsižvelgti į visą indoeuropiečių mitologijos kontekstą, net jei ir tyrinėtume tik atskirai lietuvių mitologiją.

Kas iš indoeuropiečių artimiausi baltams?

Artimiausi ne tik geografiškai, bet ir kalbiškai yra slavai, toliau eitų germanai ir skandinavai, apie kuriuos šį tą žinome iš vikingų laikų, o tai jau istoriniai laikai, beje, ne tokie ir tolimi, ir kontaktai tarp to laikotarpio skandinavų ir baltų įrodyti, į juos irgi verta atsižvelgti. Tačiau medžiagos yra išlikusios

Dainius RAZAUSKAS, šių metų pavasario lygiadienį švęsdamas ant Pūčkorių piliakalnio netoli Vilniaus, sakraliai prausiasi tyru šaltinio vandeniu. Keičio Kagio nuotrauka.

Legenda: Dainius sapnuoja sapną, kuriame klausia žymaus rusų mokslininko a. a. Vladimiro Toporovo kažko iš etimologijos, ir Toporovas jam išdėsto savo nuomonę. Sapnas padaro Dainiui didelį įspūdį, tiesiog įstringa į sąmonę, tad, vis jį prisimindamas, ima jis ir parašo žymiajam baltistui laišką. Laiške, suprantama, vaizdingai aprašo ir savo žymųjį sapną. Matyt, tai V. Toporovo neišgąsdina, nes jis ne tik kad atsako Dainiui į laišką – tarp jų užsimezga emocinis ir dalykinis ryšys, galutinai pastūmėjęs Dainių apsispręsti moksliniam darbui, kuris buvo apvainikuotas Maskvoje apginta daktaro disertacija, o jo vadovu buvo pats Toporovas. Nuo tada kas kelinti metai Dainius savo mokslinę karjerą vis vainikuoja kokia nors įdomios tematikos monografija ar studija.

iš tolimesnių tradicijų. Duomenų gausos atžvilgiu germanų mitologijos negalima net palyginti su senovės Indijos tekstais ir šaltiniais, o senovės indų, vedų kalba irgi yra giminiška tiek slavų, germanų, graikų ir lotynų kalboms, tiek ir lietuvių kalbai. Bet iš senovės Indijos išliko neapsakomai daug šaltinių,

o kadangi žymiai daugiau šaltinių, tai tarp jų galima atrasti daugiau ir palyginimų. Šia prasme lietuvių mitologijos duomenų gretinimas su indų mitologijos duomenimis kartais būna labai pamokantis, tiesiog įspūdingas.

Tu turi omeny pačius tyrinėtojus, mitologus, o dabar įsivaizduokim bet kurį bet kurios Lietuvos mokyklos mokytoją, kuris tuo neužsiima. Na ir kokią gi iš jų informaciją gali gauti mokiniai? Įsivaizduoju, kad labai apibrėžtą, konkrečią. Mažiukams stengiamasi tiesiog vaizdiškai piešti, kaip galėjo atrodyti, sakykim, deivė Laima, o vyresnėliams? Net nežinau, bandyčiau tik įsivaizduoti. Ką manytum apie šaltinių skaitymą? Juolab kad jų dabar palyginti gausiai rengiama ir leidžiama. Nes mitologijos vadovėlio tikriausiai nėra?

Nėra. Vadovėlis – labai rimtas dalykas, reikalingas labai atidaus mokslinio apmąstymo. Vis dėlto prie mitologijos iš pradžių reikėtų eiti ne per šaltinius. Iš pradžių reikia skaityti lengvesnes, populiariesnes knygas, kurios įvestų. Nors ir šaltiniai esti įvairūs. Vadinamieji istoriniai šaltiniai paprastai mus yra pasiekę svetimomis kalbomis, be to, norint tinkamai juos suprasti, reikia turėti papildomų specialių žinių ir būti įgudusiam, patyrusiam.

Man neatrodo, kad labai sunku būtų skaityti, sakykim, „Livonijos kronikas“, Teodoro Lepnerio „Prūsų lietuvi“, na, ir Pretorijaus bene keturi tomai išleisti...

Kai aš sakau „nepatarčiau“, tai nereiškia, kad reikėtų drausti, kad tame būtų baisus pavojus. Tiesiog nuobodu gali būti. Mūsų įgytos žinios nėra toks bagažas, kurį būtų sunku nešioti. Net ir patarlė sako: ką išmoksi, ant kupros nenešiosi. Įgytos žinios mums suteikia tarytum akinius. Jos pradeda veikti arba kaip teleskopas, arba kaip mikroskopas. Įgytos žinios žmogui leidžia pamatyti tai, ko be tų žinių nepamatytų. Šaltiniuose informacijos daug, bet be pamatinių žinių, plika akimi jos tiesiog nepastebėsi. Todėl ir būtų geriau pradėti nuo gero vadovėlio, o jei jo nėra, nuo mokslinių tyrinėjimų, kurie būna jau apibendrinę, aptvarkę, surūšiaavę in-

formaciją, padarę išvadas. Nors norėčiau padaryti vieną išlygą: šaltiniai šaltiniams nelygu. Be minėtųjų istorinių šaltinių, kurie ir svetimomis kalbomis parašyti, ir fragmentiški, ir turi kitų ypatumų, esama ir kitų labai svarbių mitologijos šaltinių – tai tautosaka. Tautosaką skaityti patarčiau bet kuriuo atveju, net ir neieškant joje mitologijos, o tiesiog leisti jos vedamam kaip savaiminio teksto, tarkim, kaip įtraukia pasakos. Būdamas paauglys, vargu ar skaičiau pasakas, tai reikia pripažinti. Prisimenu nebent iš vaikystės man sektas kai kurias pasakas. Bet dabar, jau maždaug dvidešimt metų be paliovos, kad ir ne kasdien, skaitau lietuvių pasakas. Taip pat baltarusių, rusų, latvių pasakas. Ačiū Dievui, ir pabaigos nematyti... Kuo toliau, tuo jos man įdomesnės. Žinoma, tai priklauso nuo žinių, akiračio, kuris man leidžia pastebėti daug daugiau, negu iš pirmo žvilgsnio matyti. Vis dėlto net iš pirmo žvilgsnio jas galima skaityti kaip savotišką meditaciją, nes jos įveda į tam tikrą ypatingą sąmonės nuostatą, į tam tikrą, pavadinkim tarp kabučių, „pasakų pasaulį“. O jau tame pasakų pasaulyje galima atrasti būdą *kitaip* matyti, ir tas atrastas būdas kitaip matyti gali žmogui atverti akis į daug ką. Tarp tradicinių pasakų galima paminėti ir labai populiarias, šiuolaikinių technologijų išpopuliarintas autorines, kaip antai Tolkinio „Žiedų valdovą“ („Žiedų valdovas“ (The Lord of the Rings) – Džono Ronaldo Ruelio Tolkinio kūrinys, apibūdinamas kaip epinė fantasy istorija. Išleistas trimis tomis 1954–1955 m. – D. R.) Žinoma, filmas patraukia siužetu, vaizdais, bet esminis dalykas tas, kad viskas vyksta tame pačiame pasakų pasaulyje – veikia nykštukai, elfai, visi turi savo vietą, ir pati erdvė, kurioje viskas vyksta, – tai stebuklų erdvė, kurios niekur kitur nerasi kaip tik atsivertęs knygą. Tai irgi ne naujiena – yra filmas „Bėgalinė istorija“ (vokiečių rašytojo Michaelio Endė knyga „Die unendliche Geschichte“ lietuvių kalba buvo išleista 2007 metais – D. R.), irgi pastatytas pagal autorinę pasaką, kur berniukas pasislėpęs spintoje atsiverčia knygą ir per ją patenka į pasakų pasaulį. Iš tikrųjų būtent taip ir yra! Tai tikriausia tiesa. Tai reiškia, kad knyga atveria duris. Tik atrodo, kad va, tu čia kampelyje atsiversi knygą ir tūnosi atsivertęs, bet iš tikrųjų per tą knygą išeini į didelę bėgalinę

erdvę, o per pasakų knygą – į pasakų pasaulį, kuriam viskas truputį kitaip. Tas *kitaip* – tuoj pasakysiu *kaip*. Pasakų pasaulyje viskas yra aiškiau. Sako, ten visokių baisybių knibžda... Dalykas tas, kad tikrosios baisybės vyksta ne pasakų, o mūsų pasaulyje, bet mūsų pasaulyje baisybės yra pridengtos, kaukėtos. Tikrovėje gali ateiti mandagi gražiai apsiengusi baisybė, bet jeigu supranti, ką ji iš tikrųjų daro, tai pamatai, kad ji – pabaisa ragana. Pasakos mums tą tiesą atveria nuogą. Pasakų pasaulyje nėra pridengtų veidų. Jeigu pasakoje kas ir prisidengia, tai tas prisidengimas atskleidžiamas, išaiškinamas. Pasakų pasaulyje pagyvenęs žmogus ir šiame pasaulyje nebeliks aklas, jis susigaudys, pradės skirti žynius, geruosius burtininkus nuo piktų kerėtojų, elfus nuo pabaisų slibinų ir panašiai, kurie vaikšto kasdien tarp mūsų.

Ar Tu irgi manai, kad pasakos – tai elgesio taisyklių sistema, kaip kad teigia prof. Bronislava Kerbelytė?

Tai jau mokslinis klausimas. Tokio lygio klasifikacijas norint suprasti reikia būti perskaičiusiam labai daug pasakų. Kitaip nesuprasi, apie ką kalbama. O didaktinį aspektą, kaip ir kitų rūšių pamokymo, pasakos tikrai turi. Aš iki šiol išpešu sau iš pasakų labai daug rimtų ir įdomių pamokymų. Pavyzdžiui, pasakose visada laimi tas, kam netyčia kas nors nutinka, o jis vis tiek elgiasi dorai, drąsiai. Jis išeina sveikas ir netgi laimi. Bet jei kas nors bando jį pamėgdžioti, pakartoti vien dėl naudos, – pražūna. Pamokymas toks: eik per gyvenimą tiesiai, drąsiai ir dorai. Ir laimėsi. Tai tinka ir siauresniu mastu – tarkim, kokiai nors gyvenimiškai situacijai. Žinoma, galima sakyti – štai, prasukau bizniuką ir laimėjau. A, šįkart laimėjai, bet ir tai nėra tikras laimėjimas, nes nežinai, ką pražiopsojai, ką pralaimėjai, ko netekai. Gal tegavai vargšo išmaldą iš tos situacijos, kurioje būtum galėjęs gauti tikrą aukso kalną. Žmonės, kurie siekia pinigų, pelno, iš tikrųjų prašo išmaldos, nes tikrasis turtas yra vidinis – tai pažinimas ir žinojimas. Jis visiškai perkeičia pasaulį ir išlaisvina žmogų. Pasakos bei sakmės to ir moko. Vienas iš ryškių pavyzdžių – sakmė apie moterį, kuri po lauko darbų (o senais laikais net mažus vaikus nešdavosi su savimi į dar-

bus), jau sutemus, pamiršo savo vaiką. Tik grįžusi namo susivokė vaiką laukuose pamiršusi. Išsigando, bėgo to vaiko pasiimti, ogi žiūri – jį laumės supa gražiausiuose vystykluose, karoliais apdovanojusios. Moteris apsidžiaugusi parsineša namo savo vaikelį, o pavydi kaimynė, pamačiusi, kaip moteriai pasisekė, kitą vakarą savo vaiką tyčia nuneša, tyčia palieka ir paskui jau tyčia eina atsiimti dovanų, brangenybių, bet randą vaiką sudraskytą į gabalus, žarnos ištasytos. Pasaka tik parodo vaizdais tai, kas vyksta iš tikrųjų. Iš tikrųjų tai ne laumės – tai pati ta pavydi, godi motina sudraskė savo vaiką: ji pardavė jį už trokštamas brangenybes, paliko pavojuje dėl materialinės naudos, kurią tikėjosi gauti. Sako, pasakos baisios. Ne pasakos – gyvenimas baisus! Be to, per televizorių žymiai daugiau ir daug ryškesnio to žarnų tasymo. Esminis dalykas – suprasti vidinį vaizdų turinį, metaforą, simbolį. Ne laumės – pati motina pražudo savo vaiką jį parduodama. Žodžio „parduoti“ sakmėje nėra, bet parduoti juk ir reiškia iškeisti į pinigą, į materialinę naudą, artimą žmogų paversti priemone materialinei naudai pasiekti.

Esu pastebėjusi dar vieną labai svarbų pamokymą: pasakose herojus niekada nelaimi pats vienas, be pagalbininkų...

Dažniausiai taip. Svarbu ir tai, kaip jis įsigyja pagalbininkų. Juk tie žvėrys neina jam šiaip sau iš paskos. Jis išgelbsti vilkės vilkiuką, meškos meškiuką, erelio ereliuką – padaro gera tiems gyvūnams, o šie atsidėkodami lemiamą akimirką ateina jam į pagalbą. Dažnos dviejų linijų pasakos, kur antrasis veikėjas gerų darbų nepadaro, žvėrys jam į pagalbą neateina ir lemiamą akimirką jis pražūna. Daugeliui turbūt gerai žinoma tokia rytietiška sąvoka kaip *karma*. Jeigu kas klaustų, kas yra *karma*, tam būtų galima nurodyti būtent tokią lietuvišką pasaką. *Karma* pažodžiui yra „veiksmas, darbas“, dar tiksliau – tai, kas juo padaroma, „padarinys“. Gyveni – kažkam padarei gera, dar kažkam padarei gera... Ir nesirūpink, ateis laikas – pamatysi, kad tie geri darbai pačiu netikėčiausiu būdu susirenka, virsta pagalbininkais ir padeda lemiamą akimirką. Bet štai „nuspyrei“ tą, dar kitą ir dar...

Ir lemiamą akimirką tau niekas neateina į pagalbą. Tu net nežinai, niekad nesužinosi, kaip būtų buvę, jei būtum elgęsis kitaip. O pasakos parodo abi linijas, abu likimus. Taip, tiesa, iš tokių pasakų galima labai rimtai pasimokyti. Tačiau tai tėra vienas – didaktinis pasakos lygmuo, nes jos turi daug daugiau lygmenų. Išėjimas į pasakų pasaulį reiškia pradėti mitologiškai mąstyti, mitologiškai regėti pasaulį. Kai pats pradedi regėti pasakų pasaulį, kai akys ima vertis, tai supranti, kad mitologija mus supa nuolat, kasdien. Tiesiog reikia suvokti įvykių bei reiškinių perkeltines – vidines, dvasines reikšmes. O kaip žinosi, kas yra Ragana, Aitvaras, Laimė, Nelaimė, jei nebūsi susipažinęs su mitologija? Beje, apie Laimę ir Nelaimę irgi yra labai pamokomų pasakų. Kad ir ši. Vienas brolis turi žemės lauką, jį dirba, ir jam puikiai sekasi, jis visko pertekęs. O kitas brolis savo lauke dirba dirba, ir nieko – derliaus kaip nėra, taip nėra. Kartą jis ateina į savo lauką, žiūri – kažkokia moteriškė javus nuo jo lauko ima ir neša į brolio lauką. Pribėga jis, pastveria ją ir sako: ką čia darai, kas tu tokia, kodėl mano javus vagi? O moteriškė jam ir sako: aš tavo brolio Laimė. Tada jis klausia: o kur mano Laimė? Moteriškė atsako: o tavo Laimė ten ir ten miške ant medžio šakos sėdi. Įpykęs, kad ši jam nepadeda, brolis pasiima lazda ir eina savo Laimės mušti. Surado žmogus miške savo Laimę ir jau muš – kodėl man nepadedi? O Laimė ir sako: tu pats kvailas. Tavo brolio Laimė yra žemdirbio Laimė. O tavo Laimė yra, pavyzdžiui, pirklio arba batsiuvio Laimė. Sako: parduok savo ūkį, nusipirk mieste dirbtuves ar ką kita – yra įvairių variantų – ir aš tau padėsiu. Žmogus imasi kitos veiklos, ir Laimė pradeda jam padėti, žmogus praturtėja, pranoksta turtais net savo brolių. Ir panašiai. Tai irgi pamoka: jei visą laiką tik pavydėsi, tarkim, kaimynui arba suolo draugui, pavydėsi jam to, kas jam sekasi, – tarkim, jis geras krepšininkas ar kas kitas, – jei tik pavydėsi, bet neieškos, kur tavo paties Laimė, kas tau pačiam sektųsi, tai ir liksi nevykėlis. Tarp kitko, atitinkamose tarptautinėse pasakose Laimė, arba Dalia, pavadinama žodžiu *Talentas*, vadinasi, talentas irgi yra mitologijos personažas –

tai toji pati žmogaus Laimė, kuri jam padeda, jeigu jis ją suranda. Talento juk paprastai nebūna visam kam. Jeigu rasi savo talentą, – lietuviškai tariant, savo Laimę, arba Dalią, tai ir būsi laimingas. Vėlgi, esminė pamoka – nežiūrėk į kitą, nepavydėk jam, nemėgink jo mėgdžioti, bet ieškok savo laimės.

Esu įsidėmėjusi ir kitą variantą apie dalią. Sakoma – jei neturi savo dalios, gyvenk iš kito, dalingojo, dalios. Kad ir šuniuko. Kokia čia galima šiuolaikiška interpretacija?

Būna, kad su vienu žmogum darbai ar kita veikia einasi, o su kitu – ne. Vadinasi, su tuo žmogumi, su kuriuo viskas labiau sekasi, nors darai lyg ir tą patį, tu įgyji kažkokį papildomą palankų veiksnį. Tam tikrą didesnį „laimės koeficientą“. Kartą tai patyręs, vėliau jau pats renkiesi tą žmogų, nes žinai, kad su juo tau viskas eisis geriau. Kadangi mes vieni gyvenime iš esmės niekada nieko nepadarome, tai galima sakyti, kad mūsų laimė ar dalingumas priklauso ir nuo kito žmogaus, su kuriuo kartu veikiame ar savo veikloje tik susiduriame. Kartais būna netgi taip, kad jeigu pats vienas imi ką nors daryti, išvis nieko neišeina. O, žiūrėk, imkis to paties su tuo žmogum, ir nepasakysi, kad jis labai kažką padarė, – tiesiog tau pačiam geriau išėjo. Susidaro toks įspūdis, kad iš to žmogaus laimingumo, jo dalios ir tau pačiam pradeda sektis. Psichologinį pagrindą pasakose ir sakmėse tikrai galima užčiuopti. Žinoma, nei joks skaitytojas, nei aš negalime pasigirti, kad viską suprantame. Ir jeigu ko nors nesupranti, nereikia pulti kaltinti pasakų ir mitologijos – pirmiausia reikia kaltinti atvaizdą veidrodyje. Nes jeigu ko nors nesupranti, tai jis visų kalčiausias. Kita vertus, pasaulis didelis, neaprepiamas, pasakų karalystė – irgi, gal net daug didesnė, bekraštė, tad norėti viską iš karto suprasti labai naivu. Tik nežabota puikybė ir visišką kvailumą manosi viską supratę. Bet jeigu ženggi kuklus, doras ir atvirom akim, tai be paliovos vis kažkas atsiveria, už kiekvieno posūkio – vis naujas pažinimo stebuklas.